

Espai urbà i diferenciació social: Estudi de la mobilitat obligada diària per raons de treball a la ciutat de Terrassa

**Gelasio NOGUEIRA ESMONIT
Joan TORT i DONADA**

L'estudi que presentem correspon al capítol cinquè del treball que, sota el títol *Terrassa: espai urbà i segregació social*, fou realitzat pels autors al llarg del curs 1986-1987 dins l'àmbit de l'assignatura «Geografia urbana», a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. En resum, podríem dir que el treball vol ser una anàlisi de la diferenciació de l'espai urbà terrassenc a partir del tractament estadístic de les dades del Padró Municipal d'habitants de 1981, així com de la seva plasmació cartogràfica.

1. Introducció

La informació en brut corresponent al present article procedeix de l'explotació de les dades del Padró Municipal d'habitants de 1981 —duta a terme pel Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya— i dóna com a resultat l'establiment de matrius origen-destinació per a tot Catalunya. Una matriu correspon a la mobilitat per raons d'estudi, i l'altra a la mobilitat per raons de treball, desglossats ambdós conceptes en base als tipus de mitjà de transport utilitzats per als desplaçaments (a peu, amb vehicle particular, tren, metro, autobús, etc.). A efectes del nostre estudi només tindrem en compte la mobilitat per raons de treball —tant d'origen com de destinació—, prescindint dels tipus de mitjà de transport utilitzats. Deixem de banda la mobilitat per raons d'estudi a causa de dos motius fonamentals: el primer és la ubicació de la majoria de centres d'estudis superiors fora del municipi; el segon és la distribució planificada, per part de l'administració, dels centres de pre-escolar, EGB, BUP-COU i FP, de tal manera que l'estudi de la mobilitat es troba afectat per un factor distorsionador afegit.

De les 12 zones homogènies en què resultava dividit l'espai urbà terrassenc ¹, ara en triarem quatre com a representatives i en elles centrarem l'objecte d'estudi.

Les quatre zones seleccionades són les següents:

- Zona 1: Centre i CBD.
- Zona 2: Sector d'eixample representatiu.
- Zona 8: Perifèria allunyada de les zones 1 i 2.
- Zona 12: Perifèria propera a les zones 1 i 2.

En els paràgrafs següents intentarem demostrar que les esmentades zones 1 i 2 es comporten, a nivell de mobilitat, de manera diferent a les perifèriques, com a conseqüència principal de la variació d'estatus social que es dona entre elles —variació que hem constatat i analitzat en els primers capítols del treball al·ludit.

A partir de les taules 1 a 4 hem confeccionat uns mapes informatitzats (números 1 a 8), amb els quals il·lustrem les nostres consideracions. L'elaboració dels mapes l'hem basada en la utilització del programa SYMAP.

2. La matriu de destinació

Es tracta d'una matriu corresponent a les taules 1 (valors absoluts) i 2 (valors relatius). En la primera taula anotem la població ocupada que viu a cadascuna de les zones d'estudi i la seva destinació final —bé sigui una de les 12 zones de Terrassa o una zona exterior. En la taula esmentada en segon lloc expressem la mateixa distribució, però referida *tan sols* a les persones que tenen una destinació final en una de les 12 zones de Terrassa. El percentatge que expressem, per tant, està calculat en base al total de persones que es queda a Terrassa, i per a cadascuna de les 4 zones d'estudi seleccionades.

2.1 Zones central (1) i d'eixample (2)

Zona central (zona 1): Aquí, el 54,3% de la població ocupada resident roman a la mateixa zona. Quant al percentatge restant, tenim que es distribueix de la manera següent (vegeu també el mapa 1):

— Un 14,3% s'adreça als eixamples de ponent i septentrional (els eixamples meridional i de llevant, i especialment aquest últim, tenen una escassa rellevància en relació amb els llocs de treball localitzats en les mateixes zones).

— Un 8,6% es dirigeix cap al sud, a la zona 7, on hi ha una important concentració de centres de treball (a part del factor de la proximitat, també significativa en aquest cas).

— Finalment, el 22,8% restant es distribueix d'una manera regular per la resta de l'espai urbà (amb l'excepció de la zona 6, que mostra un comportament constant en relació amb totes les zones d'estudi).

Per altra banda, tenim que el 86% de la població ocupada resident es queda a Terrassa, i la resta (14%) es dirigeix a l'exterior.

Zona d'eixample (zona 2): En aquesta zona, el percentatge de persones ocupades i residents que es queden aquí mateix és del 26,1% (un índex sensiblement inferior al de la zona central). Cal tenir present que si, agreguéssim les zones 1 i 2, el percentatge resultat seria d'un 53,2%, xifra elevada i prou indicativa de les interrelacions existents entre ambdues zones.

Un percentatge important (el 25,8%) s'adreça a les zones limítrofes del sud i sud-oest (especialment la 7 i la 12). Novament queda evidenciat que, donades unes certes condi-

Taula 1
Terrassa: matriu de mobilitat residència-treball. Destinació, per zones d'estudi

de zones d'estudi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Total destí Terrassa %	Destí exterior %	Població ocupada resident zona %		
Zona 1	1.597	244	50	177	94	25	254	129	107	138	60	68	2.943	86	481	14	3.424
Zona 2	1.000	963	51	169	210	3	371	135	128	174	115	368	3.687	85	648	15	4.335
Zona 8	969	318	139	192	284	4	858	1.130	376	359	100	110	4.839	88,9	610	11,1	5.449
Zona 12	463	403	59	103	145	1	234	108	49	94	65	580	2.304	88,6	296	11,4	2.600

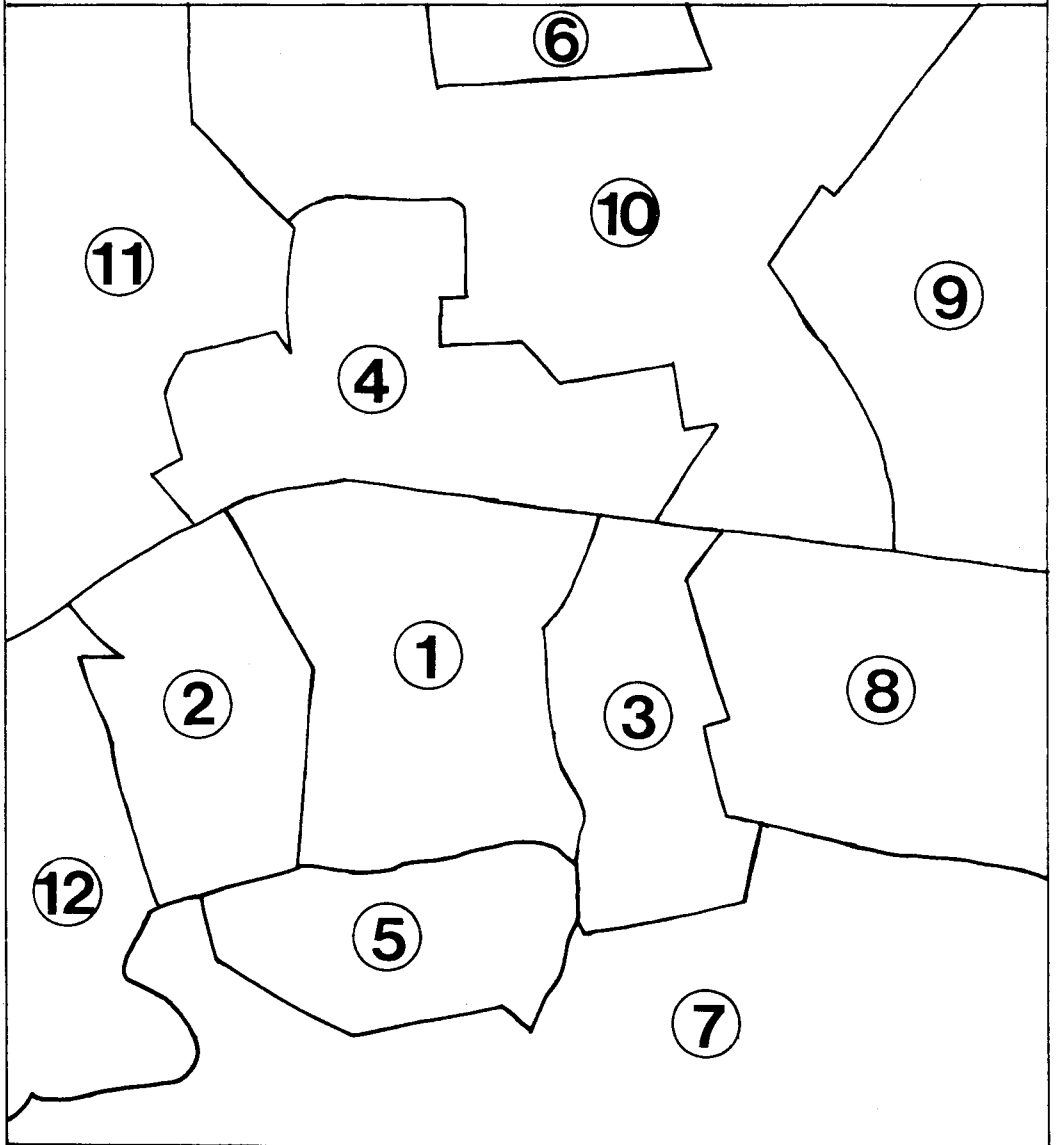
Taula 2
Terrassa: matriu de mobilitat residència-treball. Destinació, per zona d'estudi
(En % dels que es queden a Terrassa)

de zones d'estudi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Total destí Terrassa
Zona 1	54,3	8,3	1,7	6,0	3,2	0,8	9,6	4,4	3,6	4,7	2,0	2,3	100
Zona 2	27,1	26,1	1,4	4,6	5,7	0,1	10,1	3,7	3,5	4,7	3,1	10,0	100
Zona 8	20,0	6,6	2,9	4,0	5,7	0,1	17,7	23,4	7,8	7,4	2,1	2,3	100
Zona 12	20,1	17,5	2,6	4,5	6,3	0,0	10,2	4,7	2,1	4,1	2,8	25,2	100

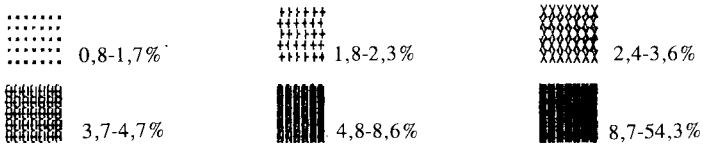
cions, la localització de la residència es fa en funció de la distància al lloc de treball —sempre i quan hi hagi la possibilitat d'elecció—. La resta de la població es distribueix de manera regular per tot el municipi.

El percentatge de la població ocupada resident que s'adreça fora de Terrassa té uns valors similars als assenyalats per a la zona central.

MAPA-GUIA DE LES 12 ZONES DE TERRASSA

Mapa1
 Mobilitat residència-treball. Destinació dels ocupats residents a la zona 1 (%)

Mapa 2
Mobilitat residència-treball. Destinació dels ocupats residents a la zona 2 (%)

0,1-3%

3,1-3,7%

3,8-4,7%

4,8-5,7%

5,8-10,1%

10,2-27,1%

2.2 Zones perifèriques (8 i 12)

Zona 8: Una primera diferència que hi detectem respecte a les zones centrals és que tan sols el 23,4% de la població ocupada resident roman a la mateixa zona a efectes de treball, mentre que el 76,6% restant es desplaça devers altres zones. Una segona diferència prové de la constatació que el centre de la ciutat atreu un 20% dels ocupats en aquesta zona; ara bé, al contrari del que succeïa en la relació eixample → centre (on el comportament majoritari era personal qualificat, funcionariat mitjà i empresaris del comerç), ara la major part de personal que s'hi desplaça (el 20% al·ludit) està format per treballadors de baixa qualificació. I encara, una tercera disfunció detectada: la comprovació que més del 20% dels treballadors d'aquesta zona s'adrecen a zones allunyades, no confrontants amb la d'origen. Tenim, en conseqüència, en el present supòsit, que l'«elecció» de la residència no està tant en funció de la distància al treball com del poder adquisitiu del qui elegeix —el qual ha de residir allà on el preu del sòl urbà li és més assequible.

És significativa la destinació a la zona industrial del sud, la qual, amb un percentatge del 17,7%, és el lloc de destinació més freqüent respecte a les altres zones perifèriques. Pel que fa a la resta de zones confrontants perifèriques, la destinació devers les zones 9 i 10 té una distribució similar.

Una altra diferència comparativa amb les zones centrals és el fet que, cap a l'exterior del municipi, és més baix el percentatge (concretament, és d'un 11,1%).

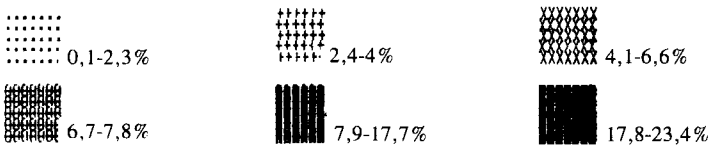
Zona 12: Té unes característiques similars a l'anterior, però, a causa de la menor distància a les zones centrals, el comportament és quelcom diferent. Els treballadors que romanen a la mateixa zona hi són en un percentatge lleugerament superior al de la zona anterior, però els que es dirigeixen devers la zona central representen gairebé la mateixa proporció.

A part de l'elevat percentatge de persones amb destinació a la zona 2, el desplaçament devers la resta de zones confrontants representa el 30,5% —i es fa en especial cap a la zona industrial del sud (10,2%).

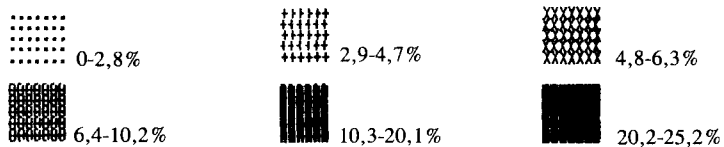
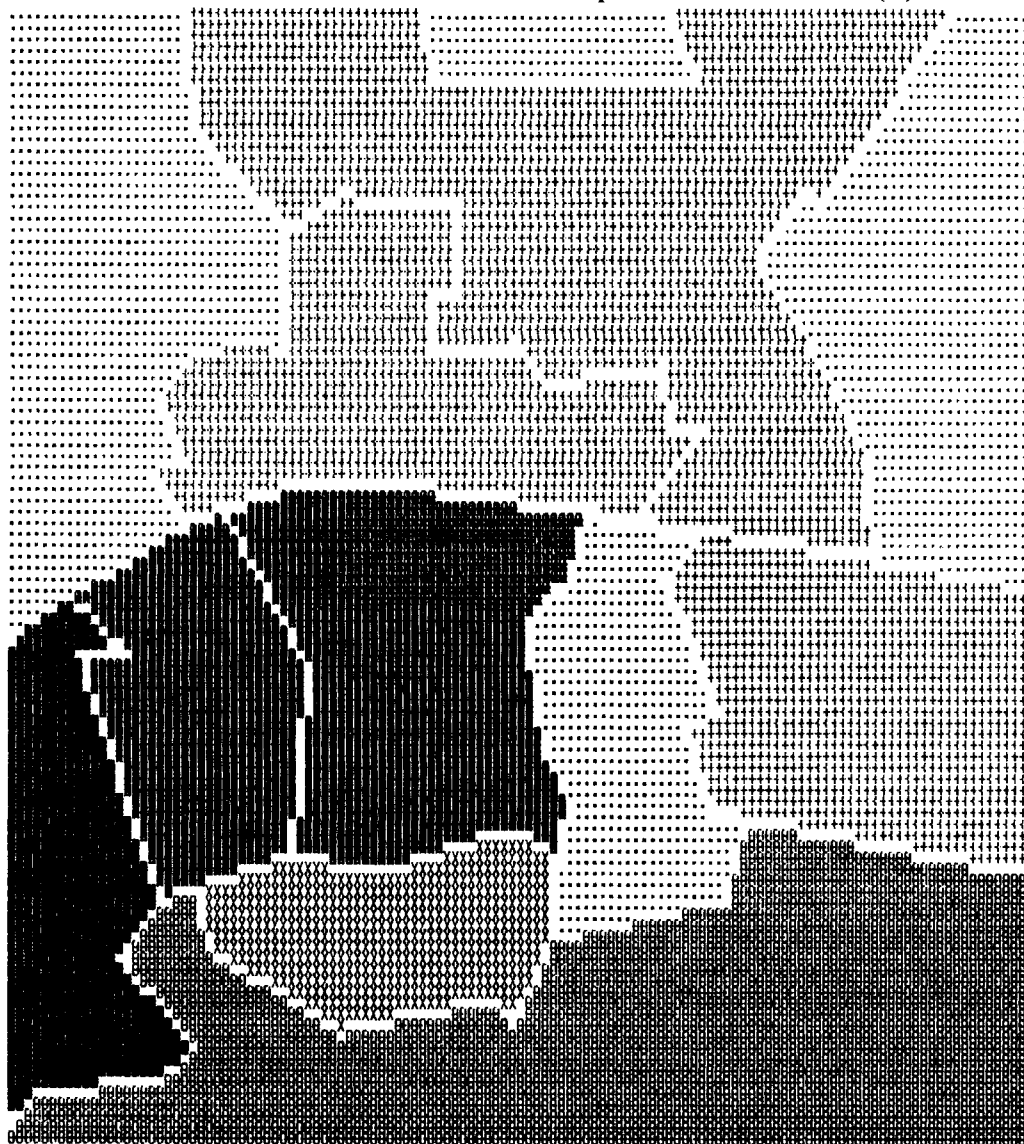
Els desplaçaments llargs suposen un índex del 24,1%, la qual cosa corrobora el que hem assenyalat en relació amb la zona 8, sobre la interacció residència-treball en base al factor distància.

Va cap a l'exterior del municipi un percentatge del 12,6% del total d'ocupats i residents a la zona, valor similar, per tant, al que ens donava la zona 8.

Mapa 3
Mobilitat residència-treball. Destinació dels ocupats residents a la zona 2 (%)

Mapa 4
Mobilitat residència-treball. Destinació dels ocupats residents a la zona 2 (%)

3. La matriu d'origen

La matriu d'origen correspon a les taules 3 i 4. A partir del total de llocs de treball localitzats a cada zona, es distribueixen segons la zona de procedència (comptant, també, amb la procedència extramunicipal). A la taula 3 donem els valors absoluts, i a la 4 els relatius. En aquesta última, i a diferència de la taula 2, els percentatges estan referits al total de llocs de treball, i s'hi inclouen tant els ocupats per treballadors procedents de Terrassa com els ocupats per treballadors procedents de fora del municipi.

3.1 Zones central (1) i d'eixample (2)

Zona 1: L'observació de la taula 4 i el mapa 5 ens permet arribar a les conclusions següents:

Tot i que la concentració de llocs de treball en la zona central és la més important del municipi, l'ocupació dels mateixos per treballadors amb la residència a la zona és relativament baixa (15,2%). Aquest fet és característic de les zones centrals (CBD) de la majoria de ciutats (podríem citar com a cas extrem el de la City de Londres).

El 48,6% dels llocs de treball de la zona central és ocupat per treballadors provinents de les zones perifèriques. Com ja hem assenyalat en el seu moment, es tracta de llocs de poca qualificació del comerç i dels serveis.

Un 24,6% dels treballadors procedeix dels diversos eixamples. La zona 2 és la que en fa una major aportació (9,5%).

L'11,2% dels treballadors procedeix de fora del municipi.

Zona 2: En aquesta zona també hi observem un percentatge baix (21,9%), tot i que superior a l'anterior, de llocs de treball ocupats per persones amb residència a la zona.

Quant al percentatge de treballadors procedents del centre (5,5%), l'índex és baix —però, malgrat tot, superior als índex que es donen a la perifèria, com tindrem ocasió de veure.

Procedeix de la resta d'eixamples un percentatge de l'11,7%, proper al comportament que es detectava a la zona central (si prescindíem de la direcció 2 → 1).

Com a dada significativa i diferencial del comportament de les zones centrals respecte a la perifèria, el percentatge de treballadors procedents de les zones perifèriques suposa el 50,7% del total de llocs de treball de la zona. Es tracta, com podem veure, d'un índex força similar al que detectàvem en la zona anteriorment analitzada (48,6%).

Taula 3
Terrassa: matriu de mobilitat residència-treball. Origen, per zones d'estudi

a de zones d'estudi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Total origen Terrassa	Total origen exterior	Total llocs treball localitzats zona
Zona 1	1.587	1.000	523	750	308	4	987	969	564	1.136	989	463	9.290	1.195	10.485
Zona 2	244	963	145	263	105	3	426	318	185	380	520	403	3.965	433	4.398
Zona 8	129	135	185	135	96	1	484	1.130	160	324	190	108	3.077	392	3.469
Zona 12	68	368	61	115	41	2	206	110	74	130	177	580	1.932	114	2.046

Taula 4
Terrassa: matriu de mobilitat residència-treball. Origen, per zones d'estudi
(En % dels que procedeixen de Terrassa)

a de zones d'estudi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Total origen Terrassa	Total origen exterior	Total llocs treball localitzats zona
Zona 1	15,2	9,5	5,0	7,2	2,9	0,0	9,4	9,2	5,4	10,8	9,4	4,4	88,6	11,2	100
Zona 2	5,2	21,9	3,3	6,0	2,4	0,1	9,7	7,2	4,2	8,6	11,8	9,2	90,2	9,8	100
Zona 8	3,7	3,9	5,3	3,9	2,8	0,0	14,0	32,6	4,6	9,3	5,5	3,1	88,7	11,3	100
Zona 12	3,3	18,0	3,0	5,6	2,0	0,1	10,1	5,4	3,6	6,4	8,7	28,3	94,4	5,6	100

Mapa 6
Mobilitat residència-treball. Origen dels ocupats de la zona 2 (%)

0,1-2,4%

2,5-4,2%

4,3-6%

6,1-8,6%

8,7-11,8%

11,9-21,9%

3.2 Zones perifèriques (8 i 12)

Zona 8: La consulta de la taula 4 i del mapa 7 ens permet de fer unes consideracions sobre els comportaments que creiem més significatius:

El 32,6% dels llocs de treball localitzats en aquesta zona és ocupat per treballadors residents a la mateixa. Es tracta d'un índex sensiblement superior als que es registren a les zones centrals. Tenim, doncs, que es desenvolupa aquí un tipus de residència «a peu de fàbrica», observable també en zones perifèriques similars d'altres ciutats.

Els percentatges de treballadors procedents del centre i dels eixamples (amb l'excepció de la zona 3, confrontant amb la que ara estudiem) són baixos, tot i que superiors als que es registren a la zona 2.

Els treballadors amb origen a la perifèria suposen un percentatge relativament baix (33,2%), en relació amb el comportament que es dona a les zones centrals. Es tracta d'un comportament diferencial que ja hem subratllat amb motiu de referir-nos a aquestes últimes.

Zona 12: Com ja avançàvem en estudiar la matriu de destinació, a pesar de les similituds bàsiques que es donen en el funcionament de la zona 8 i de la zona 12 hi ha unes certes desviacions. Per exemple, tenim el fet de la distància mínima existent entre la zona 12 i les centrals (1 i 2), la qual cosa afavoreix que sigui intensa la relació amb la zona 2.

Vegem ara les diferències bàsiques en el comportament de la zona 12 respecte al de les zones centrals (mapa 8):

Semblantment a la zona 8, el percentatge de llocs de treball localitzats a la zona i ocupats per residents en ella (28,3%) és superior al que es dona a les zones centrals.

Els treballadors procedents de la zona 1 ocupen el 3,3% dels llocs de treball de la zona (es tracta d'un percentatge similar al que es dona a la zona 8, i inferior al que es dona a la zona 2).

El percentatge de llocs de treball ocupats per treballadors procedents de la perifèria (34,2%) és similar al que es dona a la zona 8 però sensiblement inferior al de les zones centrals.

D'altra banda, cal subratllar el fet que el percentatge de llocs de treball d'aquesta zona ocupats per treballadors de fora del municipi és molt baix (5,6%), circumstància que, entre altres motius, podria explicar-se a partir de la influència de l'escàs nombre d'actius que es dona als municipis limítrofs a la zona de referència (Vacarisses, Viladecavalls). En contraposició, tenim la zona 12, que és contigua amb Sabadell i amb Sant Quirze del Vallès i que dona un percentatge d'11,3%.

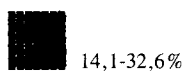
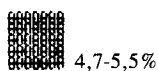
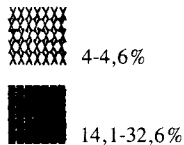
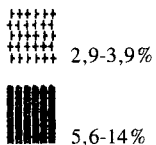
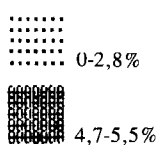
4. Bibliografia

CONSORCI D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ DE CATALUNYA. *Padró Municipal d'Habitants 1981*. Dades proporcionades directament.

Notes

¹ D'acord amb l'anàlisi feta en els primers capítols del treball a què hem fet referència.

Mapa 7
Mobilitat residència-treball. Origen dels ocupats a la zona 8 (%)

Mapa 8
Mobilitat residència-treball. Origen dels ocupats a la zona 12 (%)

..... 0,1-2%

+++++ 2,1-3,6%

XXXXX 3,7-6,4%

OOOOO 6,5-10,1%

||||| 10,2-18%

■■■■■ 18,1-28,3%